

CABRELLES ALBAREDA, Iban, *Historia de la Civitas Tarraconensis*, Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2020, Col·lecció Instrumenta 72, 310 pàgs. [21 x 29,7].

Tarragona és una ciutat amb una llarga història i un ric patrimoni arqueològic i arquitectònic, de manera que l'interès pel seu passat romà no és recent. Deixant de banda nombrosos autors anteriors, cal destacar els treballs de Bonaventura Hernández i Sanahuja (1810-1891), Emili

Morera i Llauredó (1846-1918) i Joan Serra i Vilaró (1879-1969) com els primers intents seriosos de sistematització de l'arqueologia tarragonina i pioners en l'estudi del camp de Tarragona com un element intrínsec de la pròpia ciutat. De llavors ençà, i especialment durant la segona meitat del segle xx, aquest fenomen es va intensificar amb els treballs, ja més seriosos, de Géza Alföldy (1935-2011). A partir de la dècada de 1980, l'auge de l'Arqueologia professional va aportar una quantitat enorme d'informació sobre la topografia de *Tarraco* que va fer que les publicacions i la quantitat d'investigadors interessats en el tema es multipliquessin exponencialment. Actualment, es té un coneixement fragmentari però prou clar de l'evolució urbanística de la ciutat, marcat per l'impacte de les successives fases d'hàbitat en les estructures romanes, que només emergeixen en el decurs d'excavacions preventives o d'urgència.

La present monografia, malgrat el repte de fer recerca sobre un tema tan estudiat, aporta un necessari estat de la qüestió sobre la *Civitas Tarraconensis* i ordena les dades arqueològiques disperses en una obra coherent i completa. Tot i els buits que encara avui en dia dificulten establir una visió general de l'evolució de la ciutat romana, especialment en els moments inicials i tardans d'aquesta, l'autor sap construir un relat que no dona la impressió de tenir buits cronològics. L'ús del context històric per complementar, i en alguns casos, substituir una evidència arqueològica escassa o inexistent, resulta una bona eina per permetre al lector crear les seves pròpies hipòtesis a partir d'una tendència històrica general que, teòricament s'hauria de reflectir necessàriament a la *Tarraco* del segle II a.C. Tot i això, aquesta eina resulta una arma de doble fil, ja que el seu ús en excés podria arribar a desviar el lector de la narrativa principal, com succeeix en algun punt del llibre, si bé de manera molt ocasional.

Un dels aspectes més rellevants d'aquesta monografia és la integració del territori de *Tarraco* com un element indissoluble del relat general sobre l'evolució topogràfica

de la ciutat romana. La inclusió del territori en l'estudi d'un nucli urbà no és una novetat, però, en el cas de *Tarraco*, l'estudi del seu *ager* és una tasca tan exigent que la majoria d'estudis s'hi han dedicat, en general, exclusivament. L'autor, evidentment, beu d'aquests treballs per elaborar el seu relat, però, fent gala de la seva experiència professional en el tema, elabora una gens menyspreable síntesi i incorpora, de manera orgànica, l'evolució de l'economia (i estructura de la propietat) rural, dins de les dinàmiques marcades pel nucli urbà. D'aquesta manera, i malgrat la clara diferenciació legal que feien els romans entre els espais *intra muros* i *extra muros*, el camp es reivindica com un element essencial a l'hora d'entendre el desenvolupament econòmic i polític de la capital de la *Tarraconensis*.

L'estructura interna del llibre està fortament marcada per la linealitat cronològica, una opció completament adequada pel seu plantejament narratiu general. La introducció i el primer capítol, si bé lleugerament desorientadors en algun punt per l'ordenació d'alguns elements del discurs, estableixen exitosament els plantejaments generals que se seguiran al llarg de la monografia. D'aquesta manera, el lector pot entendre amb claredat les diferents eines discursives, les hipòtesis i els plantejaments teòrics que es desplegaran al llarg dels següents capítols.

El segon capítol està dedicat als antecedents de la ciutat romana, concretament el poblament ibèric de *Kesse* i *Tarrakon*, un tema mal conegut i esbiaixat per les fragmentàries i sovint contradictòries informacions proporcionades per les fonts escrites greco-romanes. Seguint una estructura interna comuna en tots els capítols, inicialment es proporciona un context històric del període concret, posteriorment s'analitza l'estructura sociopolítica d'organització del territori i, finalment, es fa una relació dels elements característics de l'economia durant aquella fase cronològica. El més rellevant d'aquest capítol és l'anàlisi de la *Regio Kessetania*, una entitat política complexa i de límits geogràfics desconeguts. A aquest element es suma el debat sobre la pertinença o no del Camp de Tarragona a l'àrea d'influència ilergeta i l'existència o no de dos nuclis diferents amb el nom de *Tarrakon* i *Kesse*. Tot i ser un afer de difícil resolució, l'autor elabora les seves pròpies conclusions, relativament divergents del plantejament amb més consens.

Tot i que el primer ja feia alguna referència als romans, és al tercer capítol on s'analitza l'establiment permanent dels romans a la zona i la consolidació de la *civitas Tarraconensis*. En aquest cas, es fa una descripció de l'expansió urbanística, la instauració de nous estatus jurídics i administratius, l'articulació de dinàmiques socials romanes tant entre indígenes com entre itàlics i finalitza analitzant l'economia urbana d'aquell període. És d'especial interès el relat de com les noves elits romanes, majoritàriament magistrats amb interessos econòmics i polítics, s'integren en un ambient encara fortament marcat per la cultura ibera, i on alguns dels aristòcrates locals s'adapten al nou llenguatge social instaurat pels vencedors de les Guerres Púniques.

La consolidació de *Tarraco* com una capital de província important ve marcada, en part, per la seva conversió en colònia, tal com s'explica al quart capítol. Seguint la ja esmentada estructura, en aquest apartat es relaten les diferents transformacions polítiques, socials i urbanístiques de la ciutat durant l'Alt Imperi, concretament sota les dinasties julio-clàudia i làvia. D'aquest capítol cal remarcar l'estudi de l'evolució

organitzativa i econòmica del camp, tan ben coneguda per l'autor, marcada per la implantació del sistema de *villa*.

El cinquè capítol es centra en els canvis en el paisatge social, religiós i urbà de *Tarraco* en el decurs dels segles II, III i IV. En aquest apartat, l'expansió del cristianisme, els contactes violents amb pobles germànics i l'inexorable procés de centralització impulsat ja pels emperadors de les dinasties antonina i severa i consolidat pels monarques posteriors reben la major part de l'atenció de l'autor. L'estudi de l'evolució de les elits municipals i la seva decadència a causa de la pèrdua d'autonomia de les ciutats, malgrat no ser una novetat en termes generals, resulta extremadament interessant per la seva aplicació al cas concret de *Tarraco*.

El sisè i darrer capítol allarga el marc cronològic una mica més enllà del que es sol fer normalment i fa un ràpid repàs de les vicissituds de la ciutat sota el feble domini de l'Imperi Romà d'Occident i, posteriorment, dels visigots. La imatge resulta ser no tant d'abandonament i ruïna, sinó d'un procés d'adaptació de les elits locals, ara centrades en l'Església, a una situació de subjugació nominal però, a la pràctica, de gran autonomia.

La «Historia de la *Civitas Tarraconensis*» d'Iban Cabrelles, fruit d'un intens procés de recerca per l'elaboració d'una tesi doctoral, aporta tota la informació necessària per entendre l'evolució de *Tarraco* des de tots els punts de vista (social, polític, econòmic, religiós). De la mateixa manera, l'autor facilita l'aprofundiment en temes concrets amb una detallada citació tant d'obres de referència com d'estudis arqueològics molt concrets. Per tant, és una lectura recomanable a tots els nivells, tant per tenir una visió general com per trobar casos d'estudi particulars, de lectura agradable i d'alt nivell acadèmic.

ARNAU LARIO DEVESA
CEIPAC, Universitat de Barcelona
arnaulario@gmail.com
ORCID ID.: 0000-0003-2090-6240

¶